

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

А. М. СОКОЛОВА, кандидат економічних наук, доцент
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. *Мета статті полягає у поглибленні теоретичних засад банківського кредитування в Україні та обґрунтуванні основних тенденцій його розвитку. Методика дослідження.* Під час дослідження використано спектр загальнонаукових і спеціальних методів економічних досліджень: методи систематизації та узагальнення, порівняльного, статистичного та структурно-функціонального аналізу, графічного зображення даних. **Результати.** Спираючись на теоретичні основи банківського кредитування, надано визначення цього поняття в контексті механізму його здійснення. На основі системного підходу та сформульованого авторського визначення, розроблено механізм здійснення банківського кредитування в сучасних умовах та охарактеризовано його складові. Виявлено основні тенденції розвитку банківського кредитування з метою визначення проблем підвищення ефективності механізму його здійснення в Україні на сучасному етапі. **Практична значущість результатів дослідження.** У статті обґрунтовано загальні тенденції розвитку банківського кредитування, на основі яких виявлено основні проблеми, що стримують темпи зростання цієї сфери та знижують ефективність механізму здійснення банківського кредитування в Україні на сучасному етапі.

Ключові слова: банківське кредитування, тенденції розвитку, механізм здійснення, принципи банківського кредитування, банківська установа, кредит.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. В умовах сьогоднішнього банківського кредитування є найважливішим способом довгострокового фінансування економіки в усьому світі та підґрунтям її виходу із кризи. Для реального сектору економіки необхідні постійні значні вкладення в основні фонди як на початку ведення діяльності, так і в довготривалій перспективі. Часто виникає ситуація, коли власних коштів для ведення ефективної господарської діяльності в економічних суб'єктів недостатньо, а державна підтримка є дуже обмеженою. Тому основним джерелом, що забезпечує приватні інвестиції, є банківські кредити. Отже, постає необхідність поглибленого

дослідження теоретичних та практичних засад банківського кредитування в Україні, його сучасного стану й тенденцій розвитку, що дозволить визначити основні проблеми діяльності в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Розгляду теоретичних та практичних питань розвитку банківського кредитування приділяють значну увагу такі науковці: С. Аржевітін, О. Береславська, О. Дзюблюк, М. Діба, В. Зимовець, І. Івасів, О. Колодізев, М. Крупка, О. Лаврушин, В. Лагутін, Т. Майорова, А. Мороз, Т. Остапишин, Л. Примостка, М. Савлук, Дж. Сінкі, О. Терещенко, Н. Циганова, П. Чуб, Н. Шульга та ін. У зарубіжній літературі ці питання розглядали науковці: А. Ган, В. Лексіс,

Дж. Ло, Р. Міллер, А. Сміт, Н. Ф. Самсонов, Д. Рікардо, Й. Шумпетер та ін.

Незважаючи на значну частку напрацьованих учених у цій сфері, слід зазначити, що в сучасних динамічних умовах функціонування банків виникає необхідність у подальших наукових дослідженнях, зокрема щодо вдосконалення механізму здійснення банківського кредитування, що сприятиме підвищенню ефективності управління фінансово-економічними процесами та збільшенню позитивного впливу банківського кредитування на національну економіку.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у поглибленні теоретичних засад банківського кредитування в Україні та обґрунтуванні основних тенденцій його розвитку. Для досягнення мети окреслено такі завдання: розкрити та доповнити теоретичні засади банківського кредитування; оцінити сучасний стан банківського кредитування в Україні; обґрунтувати основні проблеми, що стримують темпи зростання цієї сфери та знижують ефективність механізму здійснення банківського кредитування в Україні на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Банківські кредитні послуги виступають важливою складовою кредитного фінансового ринку багатьох країн, у тому числі й України. Банківський кредит реалізується завдяки здійсненню банківського кредитування, яке по-різному трактується науковцями. Деякі автори розглядають кредитування як кредитний процес, про що свідчать такі визначення: «кредитування – це кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації кредитних відносин» [5]; «кредитування – це кредитний процес, що включає сукупність механізмів реалізації співпраці між кредитором та позичальником» [1]. У М. І. Савлука кредитування трактується як надання та погашення позичок, тобто передбачає довготривалу взаємодію між кредитором і позичальником [2]. Відповідно до позиції У. В. Владичин, процес банківського кредитування можна охарактеризувати як комплекс дій, пов'язаних з оформленням, видачею, обслуговуванням та погашенням кредиту, який включає в себе сукупність взаємозв'язків позичальника й банку із приводу здійснення кредитної операції [1]. Також процес банківського кредитування розглядають як сукупність певних дій банку, пов'язаних із наданням і стягненням кредиту [3].

Ураховуючи вищесказане, банківське креди-

тування можна визначити як фінансову послугу, яка надається на ринку фінансових послуг у процесі економічних відносин, що виникають за наявності: посередників-кредиторів (банківських установ), які мають у розпорядженні тимчасово вільні кошти для задоволення наявної потреби у кредитних фінансових послугах; позичальників (держави, суб'єктів підприємства, фізичних осіб), які здатні вчасно й у повному обсязі виконати зобов'язання за наданою кредитною послугою за певну плату у вигляді відсоткової ставки, та державного регулятора кредитного ринку (Національного банку України), а також законодавчого інституційного, інформаційного, ресурсного та інших видів забезпечення. Складові механізми здійснення банківського кредитування подано на рис. 1.

Обов'язковою складовою механізму здійснення банківського кредитування є його основоположні принципи, зокрема: забезпеченість, повернення, терміновість, платність, цільове спрямування та кредитоспроможність позичальника.

Кредитування здійснюються банківськими установами відповідно до їх кредитних ресурсів, основними джерелами формування яких є: власні кошти банків; залучені кошти клієнтів (фізичних та юридичних осіб); залишки на поточних рахунках; міжбанківські кредити та кошти, отримані від випуску цінних паперів.

Головними суб'єктами банківського кредитування виступають кредитор та позичальник. Кредитор – це суб'єкт на фінансовому ринку у сфері кредитних відносин, що надає кредитні кошти іншому суб'єкту підприємницької діяльності або населенню в тимчасове користування.

Позичальник – це суб'єкт на фінансовому ринку у сфері кредитних відносин (суб'єкт підприємницької діяльності або населення), що отримує грошові кредитні кошти в тимчасове користування на умовах повернення, оплати та строковості. У механізмі здійснення банківського кредитування позичальниками виступають держава, суб'єкти підприємництва та фізичні особи. Кредиторами виступають банківські установи.

На ринку банківського кредитування об'єктами є фінансові відносини, зокрема кредитні послуги, що надаються позичальникам (суб'єктам підприємницької діяльності та населенню). Кредитна послуга визначається як вид оплаченої фінансової діяльності, яка передбачає залучення однією зі сторін угоди фінансових або матеріальних активів в іншій, передачу

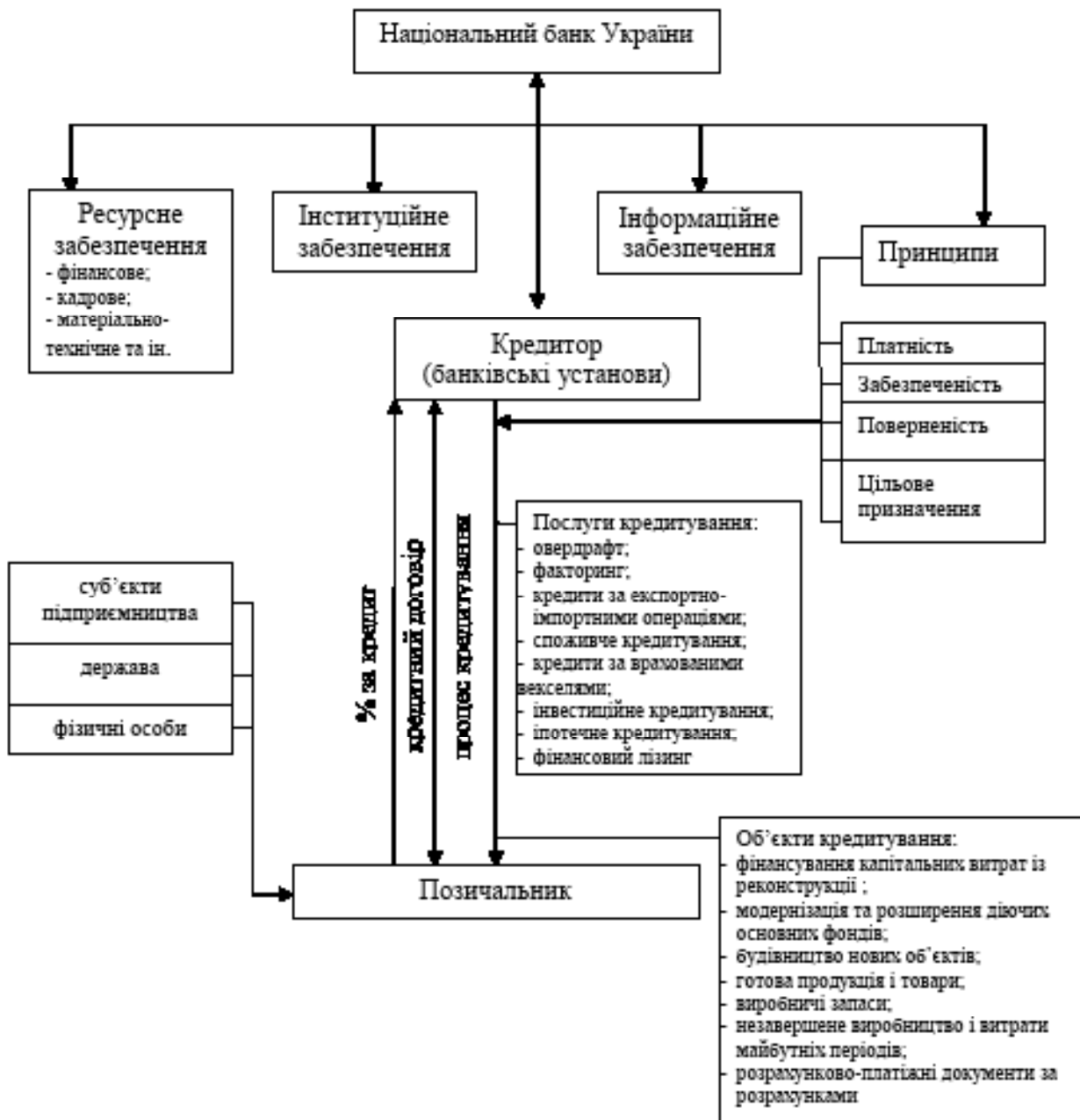

Рис. 1. Механізм здійснення банківського кредитування
[розробка автора за [5, 6, 8]]

активів і/або відступлення права грошової вимоги (або іншого виду вимоги) третій стороні на умовах, що задовольняють учасників угод і враховують матеріальні та фінансові інтереси позичальника [7].

Регулятором механізму здійснення банківського кредитування є Національний банк України, що керується у своїй діяльності Кон-

ституцією України й Законами України «Про Національний банк України», «Про банки та банківську діяльність» та іншими законами України, а також здійснює регулювання і нагляд за банківською системою України.

Виходячи з тенденцій зміни кількості банків в Україні, які подано на рис. 2, спостерігається зниження банківських установ.

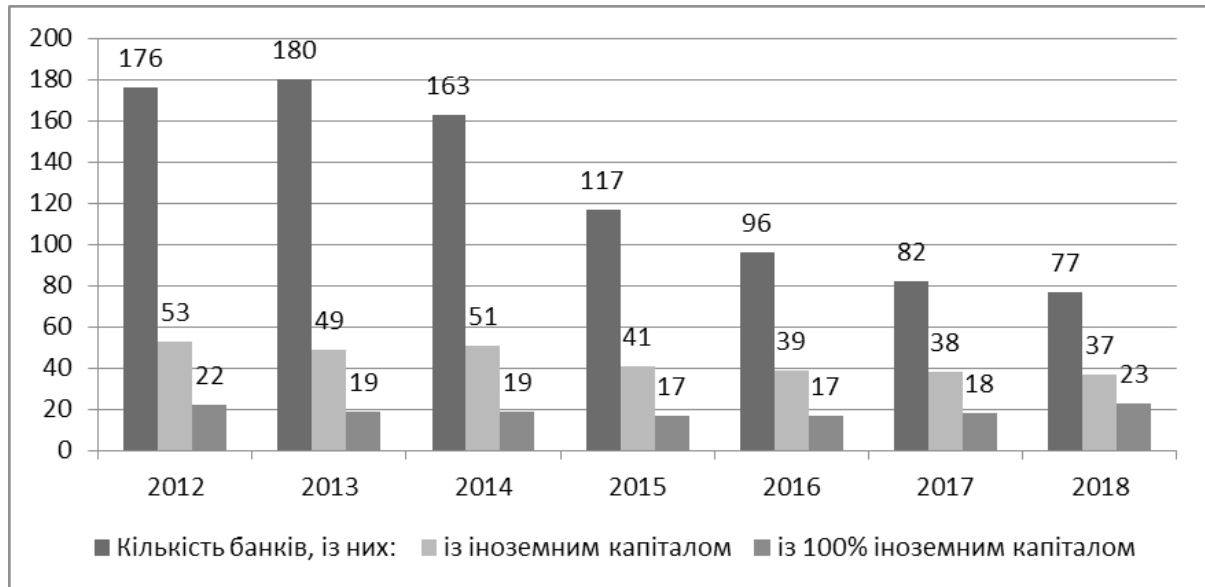

Рис. 2. Тенденції зміни кількості банківських установ в Україні за 2012–2018 рр.
[побудовано автором за [8]]

За офіційними даними Національного банку України на 31 грудня 2018 року, в Україні нараховувалося 77 банківських установ, що на п'ять банків менше, ніж 31.12.2017 р. [8]. За період 2012–2018 рр. кількість банків скоротилася майже на 50 %. Кількість банківських установ частково з іноземним капіталом та кількість банків зі 100 % іноземним капіталом протягом останніх семи років залишалася сталою.

Значному скороченню кількості банків сприяло припинення кредитування банківським сек-

тором підприємств і домогосподарств за зазначений період. Результатом цього є те, що позичальники закритих банків, через фінансову кризу та жорсткі умови до клієнтів, не змогли обрати нову банківську установу для отримання кредитування.

Однак, позитивним моментом є зростання активів банківських установ у 2018 р. порівняно із 2013 р. (табл. 1), що націлює на висновки про збільшення потужності та фінансової стабільності банків, не дивлячись на скорочення їх кількості.

Таблиця 1

Частка кредитного портфеля в загальних активах банківських установ в Україні за 2013–2018 рр., млн грн
[складено автором за [8]]

Показник	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Динаміка, 2018 р. від 2013 р., %
Активи	1 278 095	1 316 852	1 254 385	1 256 299	1 336 358	1 359 703	119,3
Кредитний портфель	910 782	1 020 667	981 627	998 682	1 016 657	1 073 131	117,8
Частка кредитного портфеля в загальних активах банків, %	71,3	77,5	78,3	79,5	76,1	78,9	110,7

За даними табл. 1, у 2018 р. частка кредитного портфеля в загальних активах банківських установ в Україні становила 78,9 % та за аналізований період залишалася відносно незмінною,

в діапазоні 70-80 %.

Аналіз банківського кредитування України за обсягами та в розрізі строків і валюти надання подано в табл. 2.

Таблиця 2

**Кредити, надані банківськими установами України
за видами валют та строками погашення за 2013–2018 рр.,
[складено автором за [8]**

Роки	Усього	У тому числі за строками			У тому числі							
					у національній валюті				в іноземній валюті			
		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років	усього	у тому числі за строками			усього	у тому числі за строками		
						до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років		до 1 року	від 1 року до 5 років	більше 5 років
залишки коштів на кінець періоду, млн грн												
2013	910 782	426 082	310 739	173 961	602 776	325 299	203 671	73 805	308 006	100 783	107 068	100 156
2014	1 020 667	413 045	390 343	217 280	547 987	264 828	210 789	72 370	472 680	148 217	179 554	144 909
2015	981 627	437 977	329 593	214 057	433 826	214 908	147 287	71 631	547 802	223 070	182 306	142 426
2016	998 682	350 475	389 798	258 409	504 999	163 398	224 595	117 005	493 683	187 076	165 203	141 404
2017	1 016 657	405 718	342 147	268 792	570 627	285 338	178 959	106 330	446 031	120 380	163 188	162 462
2018	1 073 131	491 942	336 898	244 290	613 994	351 867	163 770	98 357	459 137	140 075	173 129	145 933

Дані табл. 2 свідчать, що тенденції розвитку обсягу кредитів, наданих у національну економіку протягом 2013–2018 рр., є нерівномірними. Криза 2014–2015 рр. спричинила скорочення обсягів банківського кредитування вітчизняної економіки. Як наслідок, на кінець 2017 р. обсяг банківського кредитування економіки був меншим за обсяг у кінці 2014 р. на 0,4 %, що є негативним фактором і говорить про невиконання банками України свого основного завдання – ресурсного забезпечення національної економіки. Але вже у 2018 р. відбулося зростання величини кредитування на 5,6 % відносно 2017 р. та на 5,1 % відносно 2014 р., що можна коментувати як покращення стану банківської системи.

Найбільший обсяг кредитів у національній валюті спостерігався у 2018 р. та був вищим даного показника у 2013 р. на 1,02 %, а питома вага кредитів у національній валюті – у 2013 р., відповідно у 2018 р. обсяг – 613 994 млн грн, а питома вага – 57 %, у 2013 р. обсяг – 602 776 млн грн, а питома вага – 66 %. Найменшого обсягу та частки за 2013–2018 рр. кредити в національній валюті набули у 2015 р. та скоротились на користь валютних кредитів, становивши відповідно 433 826 млн грн та 44 %. Частка кредитів, наданих у гривнях за 2014–2018 рр. збільшилась

на 12,0 %, а в іноземній валюті – зменшилась на 2,9 %.

Це явище було викликано нестабільністю курсу національної валюти та зростанням вартості іноземної валюти, що спричинило значний рівень валютного ризику для клієнтів. Крім того, у цей період НБУ було введено обмеження відносно кредитування в іноземній валюті.

Довгострокове банківське кредитування є одним з основних рушіїв розвитку економіки країни та індикатором, що демонструє ставлення учасників економіки до банківського сектору. Табл. 2 чітко відображає тенденцію збільшення обсягів наданих кредитів терміном більше п'ять років на 40,4 % як у національній, так і в іноземній валюті, що можна визначити позитивним моментом у відновленні національної економіки. При цьому варто зазначити, що в довгостроковому кредитуванні більшою була частка кредитів, наданих в іноземній валюті. Як у 2013 р., так і у 2018 р. відповідно вона становила 57,6 та 59,7 %.

За аналізований період варто відзначити зростання обсягу проблемних кредитів (активів, що не працюють) банків. Таку ситуацію спричинила фінансова криза 2013–2014 рр., негативні наслідки від якої знайшли своє відображення для банківської системи через 2-3 роки. Основними

причинами зростання проблемної заборгованості банків за 2014–2018 рр. були: збільшення кількості неплатоспроможних клієнтів у банків, складні умови ведення бізнесу та загальне зниження рівня життя населення. За 2014–2018 рр. обсяг резервів під кредитні операції (головна умова забезпечення ліквідності та платоспроможності банку) зріс у 4,2 раза, у тому числі за 2018 р. темп росту даних резервів становив

6,7 %, тоді як за період 2014–2017 рр. темп росту становив відповідно 67,4 %, 56,8 % та 50,8 %. Варто відзначити, що питома вага резервів під кредитні операції у кредитному портфелі банківських установ у 2018 р. становила 49,6 %, а у 2014 р. – 13,4 %, а питома вага проблемних кредитів у кредитному портфелі банківських установ у 2018 р. – 57,1 %, а у 2014 р. – 7,7 % (рис. 3).

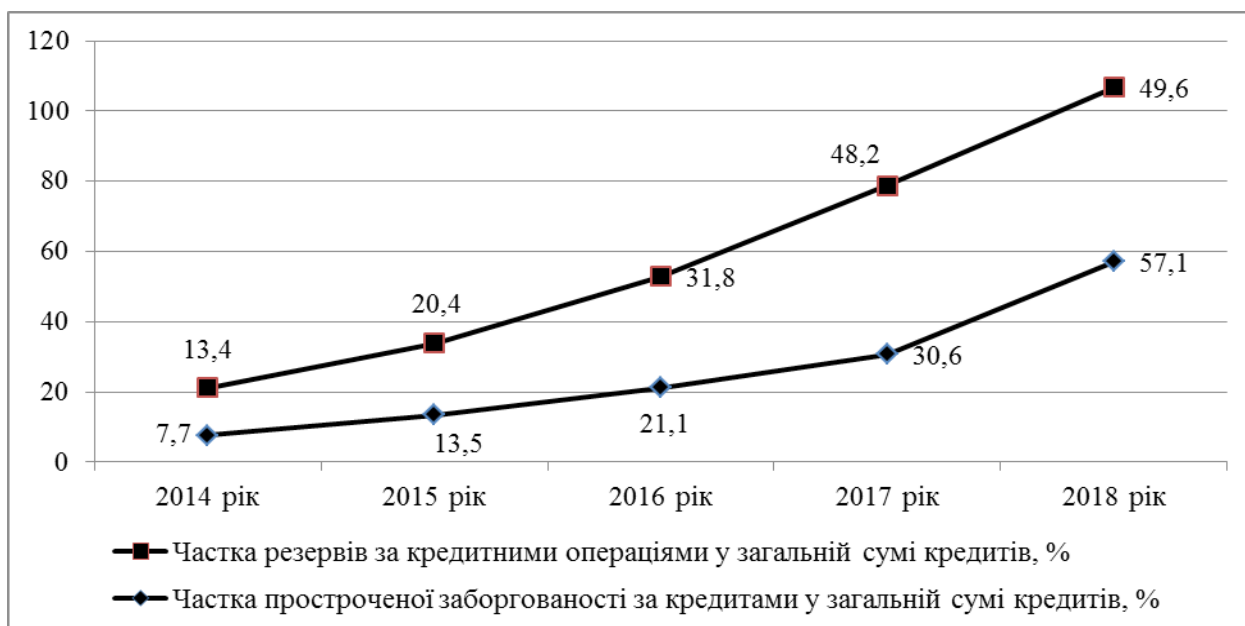

Рис. 3. Частки простроченої заборгованості за кредитами та резервів за кредитними операціями банківських установ України за 2014–2018 рр. [розраховано автором за [8]]

Отже, можемо зробити висновок про погіршення структури кредитного портфеля за 2014–2018 рр. за якістю, а зниження питомої ваги резервних коштів порівняно з питомою вагою проблемних кредитів у 2018 р. є значною загрозою фінансовій стабільності банківської сфери. Беручи до уваги динаміку проаналізованих показників, можна стверджувати, що актуальним є суттєве вдосконалення механізму здійснення банківського кредитування з метою зменшення обсягу проблемних кредитів банківських установ України для покращення якості кредитного портфеля.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Підсумовуючи, слід зазначити, що банківське кредитування є потужним джерелом фінансування всіх учасників економічних відносин, це забезпечує процеси розширеного відтворення в суспільстві за рахунок стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Тому активізація банківського кредитування є

стратегічним завданням економічної політики, вирішення якого матиме суттєвий соціально-економічний ефект для розвитку України. Важливими напрямками вдосконалення механізму здійснення банківського кредитування в Україні є покращення управління проблемними кредитами вітчизняних банків, збільшення обсягу довгострокового банківського кредитування, зниження валютних ризиків тощо. Для ефективного функціонування механізму здійснення банківського кредитування необхідна стабільна економічна ситуація у країні, наявність розвинутої інфраструктури та ефективне державне регулювання, зокрема в частині державного інструментарію регулювання захисту прав кредиторів та позичальників. Розвинений ринок банківського кредитування, який ефективно управляється з боку держави, забезпечує оптимальний розподіл обмежених фінансових ресурсів серед суб'єктів підприємництва й домогосподарств та сприяє економічному зростанню країни загалом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

REFERENCES

1. Владичин У. В. Банківське кредитування : навч. посіб. [Електронний ресурс] / У. В. Владичин ; за ред. д-р екон. наук, проф. С. К. Реверчука. – Київ : Вид-во «Атіка», 2008. – 355 с.
2. Гроші та кредит : підручник / [М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко та ін.] ; за наук. ред. М. І. Савлука. – 6-те вид., перероб. і допов. – Київ : КНЕУ, 2011. – 589 с.
3. Кредитний менеджмент : навч. посіб. / А. М. Мороз, Р. І. Шевченко, І. В. Дубик та ін. – Київ : КНЕУ, 2009. – 399 с.
4. Лагутін В. Д. Кредитування: теорія і практика [Електронний ресурс] : навч. посіб. / В. Д. Лагутін. – 3-тє вид., перероб. і допов. – Київ: Т-во «Знання», КОО, 2002. – 215 с.
5. Лалакулич М. Ю. Механізм сучасного банківського кредитування та його складові / М. Ю. Лалакулич // Формування ринкових відносин в Україні. – 2016. – № 7. – С. 35–38.
6. Лаврик О. Л. Аналіз банківського кредитування в сучасних умовах розвитку економіки України / О. Л. Лаврик // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2016. – № 2. – С. 69–80.
7. Опарін В. М. Фінансова інфраструктура ринкової економіки: концептуальні підходи / В. М. Опарін // Економіка України. – 2008. – № 11. – С. 57–71.
8. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index> (дата звернення: 16.11.2019). – Назва з екрана.
1. Vladychyn, U. V. *Bankivs'ke kredyтуvan-nja* (2008). [*Bank lending*]. Kyiv : Atika [in Ukrainian].
2. Savluk, M. I., Moroz, A. M., Lazepko, I. M. et al. (2011). *Hroshi ta kredyt: [Money and credit]*. Kyi : KNEU [in Ukrainian].
3. Moroz, A. M., Shevchenko, R. I. & Dubyk, I. V. (2009). *Kredytnyj menedzhment. [Credit management]*. Kyiv : KNEU [in Ukrainian].
4. Lahutin, V. D. (2002). *Kredyтуvannja: teorija i praktyka [Lending: Theory and Practice]*. Kyiv : Znannia [in Ukrainian].
5. Lalakulych, M. Yu. (2016). *Mekhanizm suchasnoho bankivs'koho kredyтуvannja ta joho skladovi [The mechanism of modern banking lending and its components] Formuvannja rynkovykh vidnosyn v Ukraini. – Market Relations Development in Ukraine, 7, 35–38 [in Ukrainian]*.
6. Lavryk, O. L. (2016). *Analiz bankivs'koho kredyтуvannja v suchasnykh umovakh rozvytku ekonomiky Ukrainy [Analysis of bank crediting in the current conditions of development of economy of Ukraine] Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktual'ni pytannja nauky i praktyky. – Economy. Finances. Management: actual issues of science and practical activity, 2, 69–80 [in Ukrainian]*.
7. Oparin, V. M. (2008). *Finansova infrastruktura rynkovoї ekonomiky: kontseptualni pidkhody [Financial infrastructure of a market economy: conceptual approaches] Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine, 11, 57–71 [in Ukrainian]*.
8. Ofitsiynyi sait Natsional'noho banku Ukrainy : [National Bank of Ukraine]. – Retrieved from <https://www.bank.gov.ua/control/uk/index>. (accessed 16 November 2019) [in Ukrainian].

А. Н. Соколова, кандидат экономических наук, доцент (Высшее учебное заведение Укопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Банковское кредитование в Украине: современное состояние и тенденции развития.**

Аннотация. Цель статьи заключается в углублении теоретических основ банковского кредитования в Украине и обосновании основных тенденций его развития. **Методика исследования.** Во время исследования использован спектр общенаучных и специальных методов экономических исследований: методы систематизации и обобщения, сравнительного, статистического и структурно-функционального анализа, графического изображения данных. **Результаты.** Опираясь на теоретические основы банковского кредитования, дано определение этого понятия в контексте механизма его осуществления. На основе системного подхода и сформулированного авторского определения, разработан механизм осуществления банковского кредитования в современных условиях и охарактеризованы

его составляющие. Выявлены основные тенденции развития банковского кредитования с целью определения проблем повышения эффективности механизма его осуществления в Украине на современном этапе. **Практическая значимость результатов исследования.** В статье обоснованы общие тенденции развития банковского кредитования, на основе которых выявлены основные проблемы, сдерживающие темпы роста этой сферы и снижающие эффективность механизма осуществления банковского кредитования в Украине на современном этапе.

Ключевые слова: банковское кредитование, тенденции развития, механизм осуществления, принципы банковского кредитования, банковское учреждение, кредит.

A. Sokolova, Cand. Econ. Sci., Docent (Poltava University of Economics and Trade). Banking lending in Ukraine: current situation and development trends.

Annotation. The purpose of the article is the deepening of the theoretical foundations of banking lending in Ukraine and substantiate of the main trends of its development. **Methodology of research.** A number of general scientific and special methods of economic research was used during the research, namely: methods of systematization and generalization, comparative, statistical and structural-functional analysis, graphical representation of the data. **Findings.** The definition of this concept is given in the context of the mechanism of its implementation, based on the theoretical foundations of banking lending. The mechanism of implementation of banking lending was developed and its components are characterized on the basis of a systematic approach and the formulated authorial definition. The main tendencies of development were revealed with the purpose of identification problems of increase the efficiency of the mechanism of bank crediting in Ukraine at the present stage. During the analyzed period, it is worth noting a significant increase in the volume of problem loans (non-performing assets) of banks. This situation was caused by the financial crisis of 2013–2014. The main reasons for the increase in the problematic debt of banks for the years 2014–2018 were determined by the increase in the number of insolvent clients in banks, difficult business conditions and a general decrease in the standard of living of the population. The decline in the share of reserve funds compared to the share of problem loans in 2018 is a significant threat to the financial stability of the banking sector. **Practical value.** The main problems that are holding back the pace of growth in the sphere of banking lending and reducing the effectiveness of the implementation mechanism of banking lending in Ukraine at the present stage are revealed on the basis of the general trends of banking lending justified in the article.

Keywords: banking lending, development trends, mechanism of implementation, principles of banking lending, banking institution, credit.